

Yhteiskunnan muutos haastaa palvelut, asiantuntijuuden ja asiakkuuden rakentumaan sosiaalipedagogiselle perustalle

Voitto Kuosmanen

Aluksi

Sosiaalipedagogiikka on muutoksen pedagogiikkaa, siksi sen harjoittaja pohtii suhdettaan muutokseen kaiken aikaa. Nyt muutoksen pohtiminen on erityisen tärkeää, koska elämme aikaa, jossa nykyisyyttä leimaa neuvottomuus ja tulevaisuutta epä tietoisuus. Tässä tekstissä koetan katsoa tulevaisuuteen. Aluksi pohdin muutosta, joka näyttäytyy aikakauden ja hallitsevan eetoksen vaihtumisena. Tuo ”suuren kertomuksen” muutos toimii ikään kuin taustana sille, miten palvelujen rakentumisen, asiantuntijuuden ja asiakkuuden maisema on muuttumassa. Muuttuvan maiseman katselussa päähuomio on ns. hyvinvointivaltion jälkeisessä ajassa.

Muutoksen tarkasteluun olen kutsunut mukaan Simone Weilin (1909–1943) ja Martin Buberin (1878–1965), joiden ajatuksille uskon olevan sijaa tässä ajassa. Weil pohti ihmisen vapautumisen mahdollisuutta ihmistä alistavista ylyksilöllisistä holhoussuhteista eettisesti vastuulliseksi toimijaksi. Weilin ajatukset ovat tulleet erityisen ajankohtaisiksi teollisen aikakauden, valtion ja ideologioiden voimien hiipumisen myötä. Buberin ajattelun tekee ajankohtaiseksi tarve vahvis-

taa ihmisen kykyä käydä autenttista dialogia toisten ihmisten kanssa toisen ihmisen esineellistämisen sijaan.

Nyt on tärkeää myös pohtia, onko menossa olevassa muutoksessa viriämässä ajatuksia, jotka auttavat ihmistä rakentamaan eettisen katseen kestäviä palveluyhteisöjä sekä onko vahvistumassa kulttuuri, joka kykenee ennaltaehkäisemään ja vastustamaan ihmisyyttä tuhoavien voimien kasvua yhteiskunnassa (esim. Kuosmanen 2012a; 2011; 2010a; 2009a; 2009b; Kuosmanen & Salonen 2011).

Uusien ajattelu- ja toimintatapojen aikaan

Kulttuurisia ja yhteiskunnallisia muutoksia voidaan tarkastella ikään kuin suurina kertomuksina, aikakausille ominaisina ajattelu- ja toimintatapoina, ja niiden vaihtumisina (esim. Ahlman 1976; Korten 1999; Kuosmanen 2010b; 2010c; 2008; 2007). Viimeisin suuri kertomus on ollut teollinen aika, joka on alkanut 1700-luvulla ja alkanut hiipua 1900-luvun loppua kohti mentäessä.

Teollisen ajan vallitseva tapa katsella toisen ihmisen ja luonnon suuntaan oli esineellistävä, väkivallan ja hyväksikäytön mahdollistava, minä–se–katse. Raha ja materiaaliset asiat olivat ajattelun ja toiminnan keskiössä. Talouden kasvun ihmisille tuoma elintason nousu oikeutti esineellistävän katsomisen tavan.

Tuo aika oli yksilön yläpuolelle asettuvan kulttuurin aikaa. Ihminen asettui palvelemaan ulkopuolista tahtoa, erityisesti ideologioita, valtiota ja rahaa. Ulkopuolista tahtoa totteleva ihminen repeytyi juuriltaan ja hän ajautui helposti itseään ruokkivan väkivallan ja pahuuden kehään. (Hankamäki 2006; 1992, 96; Weil 2007, 50–194; 1976; 1957; ks. myös Varto 2005.) Yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta itsensä moraalinen vahingoittaminen ja toisen ihmisen hyväksikäyttö eivät ole olleet vierasta tuon ajan ihmiselle. Simone Weil (2007, 229) katsoi, että tuo kulttuuri oli arvoton, koska rahaa palvovan ihmisen suuruuden käsite oli väärä, oikeudentunto oli turmeltunut ja ihmiseltä puuttui henkinen innostus.

Näyttää siltä, että 2000-luvun alussa kenelle tahansa alkaa olla ilmeistä, että teollinen aika on tullut pääteasemalle: sen uudistusvoima

on ehtynyt ja sen eetos on kyseenalaistettu. Nykyinen markkinavaltio voidaan nähdä teollisen ajan viimeisenä veturina, jonka vikojen korjaamiseen ei ole enää tarjolla varaosia. Markkinavaltion ”veturinkuljettajien” epätoivoa on kuvannut hyvin se, miten ”he” ovat reagoineet kritiikkiin, joka on kohdistunut rahan ylivaltaan, kasvottomiin organisaatioihin sekä silmittömään ahneuteen: hallintaa on tehostettu, organisaatioiden kokoa kasvatettu sekä raha on asetettu yhä hanakammin kaiken mitaksi.

Merkkejä eetoksen vaihtumisesta näkyy ihmiskäsityksen sekä ihmisten oikeuksien ja velvollisuuksien suhteen muuttumisessa. Markkinavaltion hellimä ajatus ihmisestä omaa etua ajavana yksilönä, joka vilkuilee sivuilleen ”hyväksikäyttö” mielessä, on vaihtumassa prososiaaliseen ihmiskuvaan sekä ihmisen yhteistoiminnallisen puolen korostamiseen. (Esim. Kuosmanen 2009a; Ojanen 2000; Tomasello 2009.) Teollisen ajan ”höveli” oikeuksien jakaminen puolestaan on kärjistynyt oikeuksien ylikorostumiseen ja velvollisuuksien kokeamiseen henkilökohtaisina menetyksinä. (Vrt. Hankamäki 1992, 163; Weil 2007, 164–165.) Olisiko muutoksesta viriämässä uudenlaista oikeudentuntoa ja innostusta maailmassa olemiseen? Olisiko moraaliviriämässä entistä kestävämmälle perustalle?

Kunnioittavan kohtaamisen yhteiskuntaan

Kun yliyksilöllisen ote ihmisestä on alkanut heikentyä, ihmisten omille valinnoille on avautumassa lisää tilaa. Kun valtion uudistusvoima on ehtymässä ja sen usko talouden dynamiikkaan on alkanut pettää, katse on kohdistunut ihmisiin ja heidän kutomiinsa paikallisiin ja globaaleihin verkostoihin. Muutos alkaa näkyä yhä enemmän myös palvelujen tuotannossa, asiakkaan ja asiantuntijan roolin muuttumisessa.

Viime vuosikymmeninä palveluajattelussa on menty kohti paikallista, kohti markkinoita ja kohti aktiivista asiakasta. Valtio on säilyttänyt kunnille palvelujen järjestämisvastuun ja ohjannut kuntia kilpailuttamaan palvelut tarkoituksena tehostaa ja monipuolistaa pal-

velutarjontaa. Aktiivisen asiakkaan roolia on vahvistettu aluksi palvelujen valitsijana ja sitten asiakkaan ääntä on kuultu palveluprosessin ja laadun arvioinnissa, ja nykyisin asiakas osallistetaan palvelujen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Koskiahho 2008; Macdonnell 2008; Toikko 2012, 49; ks. myös Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008; Kuosmanen 2012b; 2012c; 2010c; 2007; Laitinen & Pohjola 2010; Stenvall & Virtanen 2012.)

Asiakas on vapautumassa toiminnan kohteena olemisesta ja hänen kokemuksellinen osallisuutensa koko palveluprosessissa on vahvistunut. Näköpiirissä on, että palvelun tarve, muotoilu ja tuotanto tapahtuvat yhä enemmän dialogissa työntekijän kanssa, ja asiakkaasta tulee pikkuhiljaa palvelun tuottaja & käyttäjä & muotoilija. (Taulukko 1; Kuosmanen 2012b; 2012c; ks. myös Toikko 2012, 111–128, 161.)

Asiakkaan roolin muutokseen on vaikuttanut samanaikainen asiantuntijan roolin muutos. Asiantuntijan toiminnassa on alkanut vahvistua hänen työroolinsa ja hän on irtautumassa yliyksilöllisen ammattiryhmänsä sekä ammatti-identiteettinsä talutusnuorasta. Olisiko palveluajattelun ja roolien muutos merkitsemässä sitä, että yliyksilöllisen valan alta vapautuvat ihmiset voisivat aloittaa juuriensa kasvattamisen?

Palveluajattelun sekä asiantuntijan ja asiakkaan suhteen muutoksessa olennaista näyttäisi olevan ihmisten kohtaaminen. Mille perustalle tuo kohtaaminen voisi rakentua? Tässä eteen asetuu seuraavia weililäis-buberilaisia kysymyksiä: Miten suhtaudumme toiseuteen? Mille perustalle rakennamme yhteisen? Kuinka voimme vapautua esiinena olemisesta? Miten löydämme juuret ja kadotetun olemassaolon kokemuksen?

Toiseuteen suhtautumisessa peruslähtökohtana voisi olla Weilin ajatus ihmisestä osana kokonaisuutta ja riippuvuussuhteissa muihin olioihin. Tästä ajatuksesta voisi alkaa kestävän moraalien ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan rakentuminen. Metodisesti ihminen voisi ryhtyä etsimään yhteyttä toiseuteen asettumalla toisen ihmisen kanssa ”kukatahantisuus” -suhteeseen, jossa minä voin olla kuka tahansa muu (ks. Ojakangas 2002) tai sitten hän voi ryhtyä katsomaan maailmaan ”näkemättömyyden verhon takaa” ja ryhtyä pohtimaan yhteiskunnan

järjestämistä mahdollisimman oikeudenmukaiseksi tietämättä omaa asemaansa siinä yhteiskunnassa (ks. Rawls 1988).

Taulukko 1. Asiantuntijuuden ja asiakkuuden muutos (Kuosmanen 2012b, 2012c)

KATSE	YHTEISKUNNAN MUUTOS			
	Aika			
	(...) 1917 (...) 1960 (...) 1988 (...) 2012 (...)			
	Projekti			
	Kansallis- valtio	Hyvinvoin- tivaltio	Markkina- valtio	”Big Socie- ty”
Yhteis- kunnan	Holhous	Palvelu	Hyöty	Tarve
Ammatin	Valtion edustaja	Ammatti- ryhmän edustaja	Ammatti- identiteetistä työidentiteet- tiin	Palvelun tarve, muo- toilu ja tuo- tanta dialo- gissa Asiakas on palvelun tuottaja & käyttäjä & muotoilija
Asian- tuntijan	Holhoajasta huoltajaksi	Huoltajasta asiantunti- jaksi	Asiantuntijas- ta palvelutuot- tajaksi	
Asiakkaan	Vaivaishoi- dokista hol- hottavaksi	Holhotta- vasta oikeuksien omistajaksi	Kuluttajaksi, palvelun käyt- täjäksi, kehittä- jäasiakkaaksi ja kokemus- asiantuntijaksi	

”Kukatahantisuus”-asenne virittää ihmisen yleistä suhtautumista toiseuteen. Ihminen on kuitenkin lihallinen toisten kanssa toimiva olento, siksi katse on suunnattava arkeen. Toiseuden arkiseen kohtaamiseen Buber (1993) tarjoaa esineellistävän minä–se-suhteen tilalle minä–sinä-suhdetta, jossa toiseen ihmiseen koetetaan suhtautua kuin hän olisi minä. Tuolle perustalle tasavertainen dialogi ja toisen osapuolen kunnioitava kohtaaminen voisi alkaa rakentua.

Weil (1957, 2007) tuo toiseuden kunnioittavaan kohtaamiseen eettisen näkökulman. Hän korostaa sitä, että toisensa kohtaavat ih-

miset tunnistavat toisissaan lihallisen, mutta henkinen jää heille aina arvoitukseksi. Weil katsoo, että tämän myöntäminen saa ihmisen tunnustamaan rajallisuutensa, ”jättämään silleen” sen, mitä hän ei voi ymmärtää. Siinä on perusta, joka voi estää ihmistä käyttämästä hyväksi toista ihmistä. (Hankamäki 1992, 82, 122–123, 128, 130–131; Kuosmanen 2012d; Weil 2007.)

Ihmisten kohtaamisessa on hyvä muistaa tuo eettinen ”älä tunkeudu sinne, mitä et voi ymmärtää” -kielto. Niinpä Weilin ja Buberin ajatukset ohjaavat ihmiset luomaan kohtaamisessa yhteisen tilan, johon syntyy ihmisiä toisiinsa yhdistävä järki – logos, etiikka – ethos ja innostus - pathos (esim. Kuosmanen 2012b; 2012d). Voi ajatella, että tältä perustalta alkaa yhteiskunta uudistua alhaalta ylöspäin, palveluja ja yhteisöjä alkaa syntyä ”ilman käskynhaltijaa” (esim. Chomsky 2010).

Mille perustalle halu rakentaa yhteinen tila voi syntyä? Weil kohdistaa katseen tarpeisiin, jotka yhdistävät ihmisiä. Hän sanoo, että ensin tarpeet pitää tunnistaa ja erottaa aidot tarpeet keinotekoisista. Aidot tarpeet tunnistaa siitä, että ne silloittavat ihmisiä toisiinsa. Keinotekoiset tarpeet taas estävät ihmistä näkemästä ihmisiä yhdistäviä seikkoja. (Hankamäki 1992, 171; Weil 2007.)

Ihmisiä yhdistävät samat fyysiset tarpeet (ravinnon, suojan, terveyden jne.). Niiden tyydyttäminen on ihmisten yhteinen intressi. Kuten tiedämme yhteisen rakentaminen pelkästään fyysisten ja materiaalisten tarpeiden perustalle ei kuitenkaan tee ihmisestä vielä ”sitä mitä hän voi olla”. Ihmisellä on myös henkisiä – sielun tarpeita, joihin vastaamista hän ei voi ulkoistaa valtiolle, puolueelle, ammattiliitolle tms. Mitä ihmisiä toisiinsa silloittavia henkisiä tarpeita on olemassa? Weil (ks. 2007, 8–47) mainitsee niitä neljätoista kuten esimerkiksi vapaus, vastuu, totuus, kunnia ja järjestys. Toisen ihmisen kanssa dialogiin ryhtyvän tulee vahvistua henkisten tarpeidensa tunnistamisessa sekä vastuun ottamisessa niistä.

Weil sanoo, että kun ihminen sitoutuu tarpeidensa perustalta olemassaoloonsa, alkaa ylyksilöllisen valta hänestä oheta. Tämä merkitsee sitä, että ihmisiä toisiinsa silloittavat tarpeet ja velvollisuudet tulevat ensisijaisiksi suhteessa ylyksilöllisten ideologioiden, valtion ja rahan ihmiselle suomiin oikeuksiin. (Hankamäki 1992, 163; Weil

2007, 8–15). Velvollisuudet toista ihmistä, ja myös luontoa, kohtaan tulevat kaiken perustaksi. Ihminen alkaa vahvistua moraalisissa ja hän haluaa tehdä pyyteettömästi hyvää.¹ Kyse on lähimmäisenrakkaudesta (Hankamäki 1992, 166, 178).

Weil uskoi, että kun ihmiset etsiytyvät yhteiskunnassa omia kykyjään vastaaviin paikkoihin toteuttamaan ihmisenä olemisen velvollisuuksiaan ja palvelemaan toista ihmistä², alkavat myös yhteisöjen uudet sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset rakenteet muodostua³ (Hankamäki 1992, 165; Weil 2007).

Weilin ajatukset saattavat tuntua idealistisilta, mutta tässäkin asiassa, Yrjö Kallisen sanoin, vallankumous hipsuttaa sukkasillaan; ihmiset kutovat kaiken aikaa sosiaalisia verkostoja valtion, rahan ja ideologioiden katseiden ulottumattomissa. Erityisesti nuoret tekevät yhä enemmän arjen valintoja, joissa omat intressit integroituvat luontevasti yhteisen maailman rakentamisen intohimoon.

Lopuksi

Ihmisen oloa maailmassa kuvaa nyt epävarmuus ja neuvottomuus. Epävarmuuden aikana ”päivä kerrallaan” -ajattelu sekä mukavuusalueille hakeutuminen niin työssä kuin vapaa-aikana ovat voimistu-

¹ ”Inhimilliset asioiden alueella velvollisuuden kohde on aina ihminen sinänsä.” (...) ”Mikään asiointila ei voi synnyttää velvollisuutta”. (Weil 2007, 5.)

² Tulevan yhteiskunnan rakentuminen velvollisuuksien perustalle on tälle ajalle vieras ja kritiikille altis. Ihminen voi aina valita, toteuttaako hän velvollisuuksiaan vai ei. On mahdollista, että ihminen väistää velvollisuutensa, jolloin yhteisö alkaa murentua. Suureksi haasteeksi nousee nyt myös, kuinka ihminen, joka markkinavaltion aikana opetettiin keskittymään itseensä, kykenee ”unohtamaan” itsensä ja on valmis moraalisina virittämiseen ”yhteisölliselle taajuudelle”.

³ Sosiaalipedagogin ei toki niin yltiöidealisti tarvitse olla, että hän ajattelisi ihmisen ja yhteisöjen tulevan toimeen ilman valtiota. Taustalle tarvitaan reilua ja ”hyväksikäytön kieltävää” liberaalia valtiota takaamaan ihmisille turvaa ja palveluja elämänkaaren lukuisten riskien varalta sekä turvaamaan kohtuullinen oikeudenmukaisuus kansalaisten välille. (ks. Ahola, Arajärvi & Kananoja 2010).

neet arjen selviytymiskeinoina. Hämmentyneet kasvattajat koettavat selviytyä roolistaan ”laatu-aika-, kaveri- ja curling -aikuisuudella”. Arjessa ja työssä ikävystymistä torjutaan viihteen avulla ja pelkoa pidetään loitolla jatkuvan touhun avulla. Kasvava joukko ihmisiä on kääntänyt katseen menneeseen, josta he etsivät itselleen identiteettiä ja turvaa. Riskinä tässä ajassa on ihmisiä yhdistävän tulevaisuushorisontin oheneminen, itsekkyyden, välinpitämättömyyden ja vastakainasettelun vahvistuminen.

Tulevaisuus rakentuu valinnoista. Nyt voidaan turvautua teollisen ajan ajattelu- ja toimintatapoihin tai tarttua niihin mahdollisuuksiin, joita menossa oleva muutos meille avaa. Tärkeää olisi rohjeta katsoa eteen avautuvaa maisemaa, jossa on tilaa sosiaalipedagogisesti virittyneen yhteiskunnan, palvelujen, asiantuntijuuden sekä ”asiakkuuden” rakentumiseen. Keskeistä virityksen syntymisessä on se, että ihmiset oppivat tunnistamaan ja tunnustamaan ihmisiä toisiinsa silloittavat tarpeet sekä ryhtyvät keskinäiseen dialogiin ja panevat toimeksi.

Menossa oleva muutos avaa mahdollisuuksia kenelle tahansa viritellä työorientaatiotaan sosiaalipedagogiseen suuntaan. Muutos antaa tilaisuuden ”kasvattaa juuria” ja kasvaa vastuulliseksi oman elämänsä eläjäksi sekä yhteisöissä tarvittavien palvelujen tuottajiksi, ja siinä sivussa myös tilaisuuden vapautua tarjolla olevista ylikysällisistä kainalosauvoista (vrt. DalMasó & Kuosmanen 2008; Fromm 1993; Jung 1995, 364).

Hyvä on myös muistaa, että sosiaalipedagogiikka on arvoihin sitoutunutta toimintaa. Sen idea on uudistaa yhteiskuntaa alhaalta ylöspäin mukaan ottavaksi, oikeudenmukaiseksi, humaniseksi ja aidon demokraattiseksi. Tarjoaisiko muutos tilaisuuden 2010-luvun sosiaalipedagogiikalle sytyttää tuo intohimo ohjenuoraksi myös politiikkaan ja talouteen? (Vrt. Paul Natorp; Hämäläinen 2001, 211).

Lähteet

Ahlman, E. 1976. Kulttuurin perustekijöitä. Kulttuurifilosofisia tarkasteluja. Jyväskylä: Gummerus.

- Ahola, P. & Arajärvi, P. & Kananoja, A. (toim.) 2010.* Yhteiset vai ostetut? Sosiaalipalvelut hyvinvoinnin ja osallisuuden tuottajina. Kalevi Sorsa-säätiön julkaisuja 5/2010. Saatavissa <http://www.sorsafoundation.fi/documents/key20120612151040/dokumentit/Yhteiset%20vai%20ostetut.pdf> Haettu 12.6.2012.
- Buber, M. 1993.* Minä ja Sinä. (Ich und Du, 1923.) Porvoo Helsinki Juva: WSOY.
- Chomsky, N. 2010.* Anarkismista. Turku: Sammakko.
- DalMaso, R. & Kuosmanen, V. 2008.* Subjektiuden ja emansipaation edistäminen on 2000 -luvun sosionomin ammatin ja työn ydintä. Viinamäki, L. (toim.): 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. Kouvola: Solver Palvelut Oy, 35–48. Saatavissa http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_2_2008.pdf Haettu 22.4.2012.
- Fromm, E. 1993.* Omistamisesta olemiseen. Itsetiedostuksen teitä ja harhapolkua. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hankamäki, J. 2006.* Rakkauden välittäjä – kulttuurikritiikki ja eettisen ihmisen idea Simone Weilin ajattelussa. 2. painos. Like-pokkari 140. Helsinki: Like.
- Hankamäki, J. 1992.* Tasapainon geometria: Simone Weilin käsitys eettisen ihmisen todellistumisesta. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol 34. Sufi -tutkimuksia 4. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hämäläinen, J. 2001.* Paul Natorp – Sosiaalipedagogiikan teorian jättiläinen. Teoksessa R. Huhmarniemi & S. Skinnari & J. Tähtinen (toim.) Platonista transmoderniin. Juonteita ihmisyyteen, ihmiseksi kasvamiseen, oppimiseen, kasvatukseen ja opetukseen, sivut 203–229. Suomen kasvatustieteellinen seura, kasvatustieteellisen tutkimuksia, Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Jung, C. G. 1995.* Unia, ajatuksia, muistikuvia. Juva: Werner Söderström Oy.
- Kananoja, A. & Niiranen, V. & Jokiranta, H. 2008.* Kunnallinen sosiaalipoliitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korten, D. C. 1999.* Elämä kapitalismin jälkeen. Jyväskylä: Like, Gummerus.
- Koskiahho, B. 2008.* Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa. Palvelutalous ja sosiaalipoliitiikka Englannissa, Ruotsissa ja Suomessa. Tampere: Vastapaino. Tallinna: Raamatutrukikoda.
- Kuosmanen, V. 2012a.* Ihmiseksi kasvamisen kilpailuyhteiskunnassa. Luento. Kemin työväenopisto. 22.3.2012.

- Kuosmanen, V. 2012b.* Sosiaalisen asiantuntijuus ja yhteiskunnan muutoksen tuomat haasteet. Sosiaalialan käytännön opettajien ja ohjaajien koulutus 2011 – 2012. Luento 26.4.2012. Lapin yliopisto.
- Kuosmanen, V. 2012c.* Miten sosiaalialan koulutus vastaa sosiaalisen asiantuntijuuden muuttuviin vaatimuksiin? Puheenvuoro 25.1.2012. Aikuis-sosiaalityön päivät. Lapin yliopisto.
- Kuosmanen, V. 2012d.* Ihminen haluaisi tanssia maailman kanssa – Vastaako Minervan pöllö kutsuun vai jääkö seinäruusuksi? Pohjoinen Filosofiyhdistys AGON. Juhlakirja. Julkaistaan syksyllä 2012.
- Kuosmanen V. 2011.* Ristiriidoista suvaitsevan maailman rakentamiseen. Pohjoista puhetta, 3. Lapin Kansa. 11.12.2011.
- Kuosmanen, V. 2010a.* Kohti ihmistä kunnioittavaa maailmaa. Katseita ihmiseen ja ihmiseksi kasvamisen maisemaan. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Saatavissa <http://www3.tokem.fi/hku/vkuosmanen/Voitto%20Kuosmanen%202010%20Kohti%20ihmist%C3%A4%20kunnioittavaa%20maailmaa.pdf> Haettu 11.6.2012.
- Kuosmanen V. 2010b.* Hilpeä ajatusleikki: Väistyykö hyvinvointiyhteiskunnan hyväksikäyttömoraali voimistuvan post-teollisen ajan moraalin tieltä? Pohjoinen filosofiyhdistys AGON ry. AGON NRO 4, 2010, 9 VSK. Rovaniemi: Pohjoinen filosofiyhdistys, 6–7. Saatavissa <http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=175cf994-4fb0-4e18-88d0-73b996417289> Haettu 11.6.2012.
- Kuosmanen V. 2010c.* Sosiaalinen, sosiaalipalvelut ja sosiaalialan koulutus hyvinvointiyhteiskuntaprojektin jälkeen – Katse kohti vuotta 20251. Teoksessa L. Viinamäki (toim.) Sosionomin ammatti ja työ 2010 – 2025. Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä, sivut 103–121). Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 3/2010. Kouvola: Solver Palvelut Oy, 103–121. Saatavissa http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/Viinamaki_A_3_2010.pdf Haettu 11.6.2012.
- Kuosmanen, V. 2009a.* Mitä siitä jos elämä onkin abstraktio pään sisällä. Voisiko uneen tuudittava ja itsepetokseen altistava länsimainen ajattelu muuttua ja alkaa muuttaa maailmaa? Teoksessa S. I. Sotasaari 2009 (toim.) Ajattele jos uskallat. Filosofi Toivo Salosen juhlakirja. Lapin yliopistokustannus. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 177–191.

- Kuosmanen, V. 2009b.* Sosiaalinen ja eettinen ovat joutuneet ahdinkoon markkinahenkistyneessä palvelutaloudessa? – Katseita sosiaalialan yrittämiseen sekä sosiaalialan yrittäjäksi kasvamiseen ammattikorkeakouluissa. Teoksessa L. Viinamäki (toim.) Sosionomilta eivät hommat lopu, Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. Kouvola: Solver Palvelut Oy. 230–245. Saatavissa http://www3.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf Haettu 11.6.2012.
- Kuosmanen, V. 2008.* Mitä tapahtuu kun eetos vaihtuu – Hyvinvointietokesesta kohti teknoliberaaliin eetoksen jälkeistä ajan henkeä. AGON No: 18, 1/2008. 7. VSK. Rovaniemi: Pohjoinen filosofiyhdistys. 6–10. Saatavissa <http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=93e36fa6-94e0-444d-961d-4544791fbb17> Haettu 11.6.2012.
- Kuosmanen, V. 2007.* Sosiaalinen meri on vaarallista nähdä. Sosiaalinen in memoriam. Ajatuskoe - vieläkö vuonna 2027 on sosiaalialan koulutusta? Julkaisussa Sosiaalisen aika. Sosiaalialan koulutuksen 20 -vuotisjulkaisu. Saatavissa <http://www3.tokem.fi/sosiaalisenaika/> Haettu 11.6.2012.
- Kuosmanen, V. & Salonen, T. 2011.* Haasteena kasvaa maailmankansalaisen moraaliiin. Pohjoista puhetta, 5. Pohjolan Sanomat. 18.5.2011.
- Laitinen, M. & Pohjola, A. (toim.) 2010.* Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Macdonnell, M. 2008.* The venture state. The Political Quarterly 79 (1), 91–99.
- Ojakangas, M. 2002.* Kenen tahansa politiikka: Kohti ulossulkematonta demokraattista yhteisöä. Paradigma-sarja. Tutkijaliiton julkaisu 103. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ojanen, E. 2000.* Hyvyyden maailma. Helsinki: Kirjapaja.
- Rawls, J. 1988.* Oikeudenmukaisuusteoria. Helsinki: Wsoy.
- Stenvall, J. & Virtanen, P. 2012.* Sosiaali- ja terveystalouden uudistaminen. Kehittämisen mallit, toimintatavat ja periaatteet. Tallinna: Tietosanoma Oy.
- Toikko, T. 2012.* Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.
- Tomasello, M. 2009.* Why We Cooperate. MIT Press.
- Varto, J. 2005.* Mitä Simone Weil on minulle opettanut. Helsinki: Kirjastudio.

Weil, S. 2007. Juurtuminen. Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle. (L'engracinement, 1949.) Eurooppalaisen filosofian seura ry, Tampere. Tallinna: Tallinnan kirjapaino-osakeyhtiö.

Weil, S. 1957. Painovoima ja armo. (La pesanteur et la grâce, 1947.) Suomentanut ja johdannolla varustanut Maija Lehtonen. 2. painos (1. painos 1957). Delfiinikirjat. Helsinki: Otava.

Weil, S. 1976. ”Ilias eli väkivallan runoelma”. Suomentanut Kirsti Simon-suuri. Parnasso 2/1976.